

Októberben a Közép-európai Kulturális Intézetben kiállítás nyílt a tizenöt éve elhunyt európai híró szerb író, Borislav Pekić (1930–1992) emlékére. A kiállításon többek között Radics Viktória műfordító és Predrag Stepanović író mondott beszédet.

PREDRAG STEPANOVIĆ

Borislav Pekićről – röviden

Nehéz célt tűztem ki magam elé, amikor a címben azt írtam – „röviden”. Mert lehet-e röviden szólni egy olyan íróról, akinek életműve nemcsak a kötetek számát tekintve nagy, hanem tematikailag és formailag is annyira összetett, sokrétű és változatos, hogy szinte hihetetlen, hogy mindez egy és ugyanazon író tollából fakad?

Amikor 1965-ben megjelent Borislav Pekić első, elbeszélés-füzerekből álló regénye, a *Vreme čuda* (Csodák kora) – ebből a *Csoda Siloámban* magyarul is olvasható a *Kisértő igazság, Mai jugoszláv elbeszélők* című kötetben –, a kritika habozás nélkül a szerb irodalomnak abba az irányzatába sorolta, amely éppen az idő tájt élte fénykorát, s amelyet általában a „modernista” megjelöléssel illetek. Az irányzatot Borislav Pekićen kívül Danilo Kiš, Mirko Kovač, Branimir Šćepanović és mások neve fémjelezte, míg előfutáraként Miodrag Bulatovićot emlegették.

A kiállítás megnyitóján (balról jobbra): Rusz Boriszláv, Módos Péter, Predrag Stepanović, Lásztity Péro, Predrag Čudić és Radics Viktória

Ma, jó negyven évvel később, a *Csodák korát*, Mirko Kovač *Gubilište* (Vesztőhely) című regényét, valamint Danilo Kiš korai műveit a szerb posztmodern irodalom kezdeteiként tartják számon.

A bibliai *Csodák kora* után Pekić *Hodočašće Arsenija Njegovana* (Arsenije Njegovan zárándoklása) című művét 1970-ben az év legjobb regényét megillető NIN-díjjal jutalmazták. Az egykori háztulajdonos viszontagságainak története a Belgrád 1941. évi bombázásától az 1968-as diáktüntetésekig terjedő időszakot öleli föl.

Ezt követi két, számomra különösen kedves kisregény, amelyek 1982-ben magyarul – egy kötetbe fűzve – *Ikarosz Gubelkijan szárnyalása és bukása* (Uspenje i sunovrat Ikara Gubelkijana) és *Védőbeszéd és utolsó napok* (Obrana i poslednji dani) címen jelentek meg. A két regény között nagyon sok a formai hasonlóság. Mindkettő a „talált kézirat” módszerével íródott, Jugoszlávia második világháborús megszállása idején játszódik, és a történet elmondásakor mindkét főhős

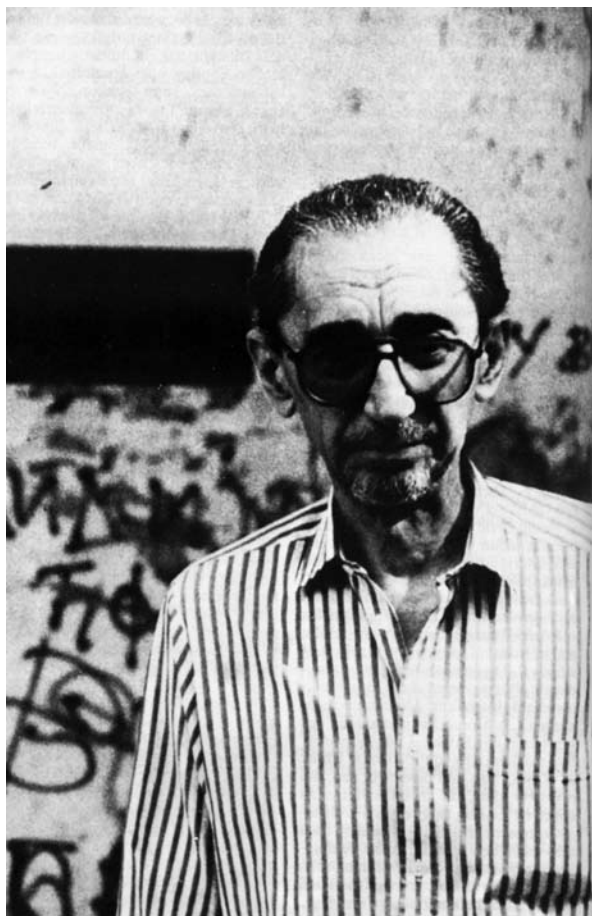
korlátozva van mozgásában. Már címük is jelzi, hogy a művek tartalmi-eszmei kiterjedését a klasszikus mítoszhoz, illetve filozófiához való viszonyuk határozza meg. Konkrét tartalmuk így sokkal általánosabb érvényűvé válik, s a fasizmus korának keretein túl, a Jó és a Rossz, a humanizmus és a zsarnokság, az emberiség és az embertelenség örök harcát implikálja.

Bizonyos értelemben hasonló problémákkal foglalkozik az író a *Kako upokojiti vampira* (Hogyan pusztítsuk el a vámpírt) című regényében is. A hatalom birtoklásának és gyakorlásának, valamint a tudatos vagy spontán emberi ellenállás jogosságának kérdéseit ezúttal egy német filozófiaprofesszor, Konrad A. Rutkowski levelei vetik fel. A professzor 1965-ben feleségével együtt ellátogat abba a dalmáciai városkába, ahol 1943-ban néhány hónapot a Gestapo tisztjeként töltött el. Felsorolni is nehéz lenne mindazokat a dilemmákat, amelyekkel a professzor küszködik, miközben leveleiben nem csak a saját múltját vizsgálja felül, hanem számos öröknek hitt emberi és filozófiai kategória marandóságát is megkérdőjelezi.

A *Zlatno runo* (Aranygyapjú, 1978–1986) című regényfolyamban Pekićet továbbra is ugyanazok a filozófiai, morális és pszichológiai kérdések foglalkoztatják, mint előző műveiben, csak más kontextusba helyezi őket. Az író nyolc kötetet keresztül, a XVIII. századtól napjainkig kíséri figyelemmel az író egy elszorított cincár (aromán, makedoromán) család történetét, miközben szokatlan megvilágításban vizsgálja a szerb történelmet.

Borislav Pekić teljesen más arcát ismerhetjük meg a magyarul is megjelent *Vesztetség* (Besnilo) és 1999 című regényeiben, ezekben a tudományos-fantasztikus próza és a krimi stílusának ötvözésével íródott apokaliptikus víziókban. A *Vesztetség* például, legalábbis számomra, tökéletes példája annak, hogyan lehet a legkomolyabb, legmélyrehatóbb kérdésekről, a legbonyolultabb emberi viszonyokról olyan stílusban írni, hogy az olvasó a könnyed, olvasmányos szövegnek csak a végén vegye észre, mekkora irodalmi kalandban volt része, milyen fajsúlyos, összetett gondolatvilágot emésztett meg.

Bár Borislav Pekićet elsősorban prózaíróként tartjuk számon, feltétlenül meg kell említeni, hogy drámaival is komoly sikereket aratott. Különösen rádiójátékokat írt nagy számban, amelyek közül a *Hogyan szórakoztassuk Martin urat* (Kako zabavlja gospodina Martina) egy szófiai nemzetközi fesztiválon a legnagyobb elismerést kapta, 1991. június 10-én pedig magyar fordításban, magyar színészek előadásában a Kossuth rádióban is elhangzott.

Végezetül, ha valakinek egy ilyen sokoldalú, sokarcú, sokszínű Pekić sem elég, ha egy még újabbat, még másabbat szeretne megismerni, annak *Povest zatvorskog društva u doba revolucije* (Egy börtönbeli társaság története a forradalom idején) címen közreadott emlékiratait tudom ajánlani. Persze csak ha az érdeklődő tud szerbül. ■

